

УДК 342.92

В. В. Ліпінський, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного
та митного права Академії митної служби України

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ
НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ
ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**

Розглянуто та проаналізовано питання протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України. На підставі проведеного аналізу зроблено відповідні висновки й визначено шляхи вдосконалення.

Ключові слова: тютюнові вироби; незаконне переміщення; митний кордон України; митні органи; порушення митних правил.

Рассмотрены и проанализированы вопросы противодействия незаконному перемещению табачных изделий через таможенную границу Украины. На основании проведенного анализа сделаны соответствующие выводы и определены пути усовершенствования.

Ключевые слова: табачные изделия; незаконное перемещение; таможенная граница Украины; таможенные органы; нарушения таможенных правил.

The article reviewed and analyzed the issue of combating trafficking of tobacco products through the customs border of Ukraine. Author done the appropriate conclusions and ways of improvement based on the analysis of problem.

Key words: tobacco products; illegal move; customs border of Ukraine; customs authorities; violation of customs regulations.

Постановка проблеми. Майже в кожній країні паралельно з легальним ринком тютюнових виробів існує їх нелегальний ринок, і сумарну пропозицію тютюну визначає сума цих двох ринків. Контрабандні сигарети продаються за ціною, нижчою за ту, яку можуть дозволити собі торговці, що продають сигарети, за які сплачено всі податки. Це, зокрема, підвищує їх споживання. Проблема загострюється там, де є великі розбіжності в податку між сусідніми країнами, де поширена корупція й до продажу контрабанди ставляться терпимо. Великомасштабна контрабанда тютюну спирається на злочинні організації, порівняно складні системи розподілу завезених контрабандою сигарет у країні призначення і недоліки контролю міжнародного обороту сигарет [1, 4].

Завдаючи шкоди здоров'ю людини, тютюнові вироби заподіюють економічну шкоду "здоров'ю держави", оскільки з мільйонів, які заробляють на незаконному переміщенні тютюнових виробів, до державного бюджету не надходить жодної копійки. Велика різниця вартості тютюнових виробів в Україні та суміжних державах, особливо в країнах – членах ЄС, а також "вигідне" географічне розташування нашої країни призводять до того, що все більша кількість осіб намагається заробити на цьому "легкі гроші", тобто незаконно перемістити тютюнові вироби через митний кордон України для подальшого перепродажу. Найголовніша причина незаконного переміщення тютюнових виробів – різниця у цінах на тютюнові вироби в Україні та суміжних країнах. Прибутки від реалізації незаконно переміщуваних тютюнових виробів дуже великі, а останніми роками спостерігалась тенденція до їх збільшення.

© В. В. Ліпінський, 2014

Ефективна протидія незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України повинна сприяти запобіганню порушенням митного законодавства, притягненню до відповідальності винних осіб та забезпеченню надходження до державного бюджету України встановлених законодавством податків і зборів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним питанням притягнення до адміністративної відповідальності за порушення митних правил присвячено праці В. І. Антипова, Є. В. Додіна, С. В. Кувакіна, Д. В. Приймаченка, В. А. Суворкіна та інших. Водночас питання протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України не знайшли достатньої уваги. Дослідження зазначеного питання дозволило б підвищити ефективність роботи митних органів під час правозастосовної діяльності.

Мета статті – розкриття та аналіз питань протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України та шляхів її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Серед основних завдань, які виконують митні органи України під час реалізації митної політики держави, Митний кодекс України (далі – МК України) визначає боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил. Тому боротьба з порушеннями митних правил – це одне з головних завдань. У переважній більшості це завдання виконують митні органи [2, 18]. Слід зазначити, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 67 “Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів” ліквідовано Міністерство доходів і зборів України та відновлено діяльність Державної митної служби України [4].

Митні органи в процесі своєї багатосторонньої діяльності часто-густо застосовують заходи адміністративного примусу, зокрема адміністративне затримання, вилучення товарів, транспортних засобів і документів тощо, але в процесі юрисдикційної діяльності він реалізується, в тому числі й через застосування найсуворіших заходів примусу – адміністративних стягнень [2, 18].

Ефективним інструментом протидії такому негативному явищу, як незаконне переміщення тютюнових виробів через митний кордон України, є Митний кодекс України, яким встановлено відповідальність за вчинення митних правопорушень. Так, за переміщення товарів, у тому числі тютюну, тютюнових виробів, поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю на порушників накладатиметься штраф у розмірі 100 % вартості товару та застосовуватиметься безальтернативна конфіскація цих предметів і транспортних засобів, на яких ці товари переміщувались. У разі повторного вчинення таких порушень штраф становитиме 200 % вартості товарів з конфіскацією цих предметів та транспортних засобів, на яких ці товари переміщувались.

За зберігання, перевезення чи придбання товарів, увезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, передбачено штраф у розмірі 100 % вартості цих товарів або їх конфіскація [3].

Такі санкції суттєвіші в порівнянні з тими, що застосовувались у попередні роки, та дієвіші. Про це свідчить зменшення кількості випадків незаконного переміщення тютюнових виробів через митний кордон України на 30 %, кількості вилучених цигарок – на 16 %, а їх вартості – на 17 %.

Протягом січня–грудня 2012 р. митними органами порушено 23 386 справ про порушення митних правил на суму 1,99 млрд грн. З них 15 744 справи, в яких реально вилучено предмети правопорушень на суму 760,39 млн грн. При цьому в 8439 випадках вилучались промислові товари на загальну суму 454,77 млн грн, у 967 – транспортні засоби на суму 172,25 млн грн. Крім того, в 698 випадках вилучалась валюта на суму понад 81,57 млн грн, а також продовольчі товари в 6046 випадках на суму понад 52,31 млн грн. Митними органами розглянуто 4495 справ про порушення митних правил та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 19,62 млн грн. З цієї суми стягнуто та перераховано до державного

бюджету України 9,45 млн грн. Упродовж 2012 р. митними органами передано на розгляд до суду 20 035 справ про порушення митних правил на суму 2,58 млрд грн. Серед розглянутих справ судом прийнято рішення про конфіскацію безпосередніх предметів правопорушень на суму 1,13 млрд грн. Крім цього, накладено штрафів на суму 103,24 млн грн. З цієї суми стягнуто та перераховано до державного бюджету України 11,57 млн грн [5].

Упродовж січня–грудня 2013 р. митницями порушено 23,3 тис. справ про порушення митних правил на суму 796 млн грн. З них у 13,3 тис. справах реально вилучено предмети правопорушень на суму 396 млн грн. Митницями розглянуто 6,9 тис. справ про порушення митних правил та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму 55 млн грн. На розгляд до суду митницями передано 15,2 тис. справ про порушення митних правил на суму 699 млн грн. За результатами розгляду справ судом прийнято рішення про конфіскацію безпосередніх предметів правопорушень на суму 195 млн грн. Крім цього, накладено штрафів на суму 134 млн грн [6].

Протягом січня–лютого 2014 р. митницями було заведено понад 2,7 тис. справ про порушення митних правил на суму понад 114 млн грн. Найпоширенішими є випадки незаконного переміщення через митний кордон продовольчих товарів – 673 випадки та промислових товарів – майже 269 випадків. Сума таких порушень понад 3,1 млн грн і 14,99 млн грн відповідно. Крім того, митними органами було виявлено 74 порушення під час переміщення через кордон валюти та 37 порушень – транспортних засобів. Загальна сума цих порушень – 5,36 млн та 1,93 млн грн [7].

Упродовж 2012 р. спостерігалася тенденція щодо ввезення на митну територію держави тютюнових виробів (походженням з Російської Федерації, Республіки Молдова та Республіки Білорусь) з метою подальшого їх вивезення до країн – членів Європейського Союзу. Здебільшого незаконне ввезення тютюнових виробів на митну територію України відбувається поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митного органу, у Вінницькій, Донецькій, Одеській, Сумській, Чернівецькій та Чернігівській областях через так звану “зелену ділянку” кордону. Надалі такі тютюнові вироби акумулюються в західних областях держави й дрібними партіями вивозяться до країн Європейського Союзу залізничним та автомобільним транспортом, що підтверджується неодноразовими затриманнями тютюнових виробів митними органами Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії. Незаконне вивезення тютюнових виробів у напрямку країн – учасниць ЄС пояснюється незбалансованим рівнем оподаткування, який, у свою чергу, впливає на вартість тютюнових виробів (у країнах ЄС вартість тютюнових виробів майже у 3,5 раза більша, ніж в Україні).

Ужиті митними органами України упродовж 2012 р. заходи дозволили виявити 3530 фактів незаконного переміщення тютюнових виробів у кількості понад 71 млн шт. цигарок на загальну суму майже 23,6 млн грн. За вказаний період митними органами зафіксовано 1614 фактів незаконного ввезення тютюнових виробів у кількості понад 47,3 млн шт. на загальну суму понад 15,3 млн грн. У напрямку вивезення зафіксовано 1916 фактів незаконного переміщення тютюнових виробів у кількості 23,7 млн шт. на загальну суму понад 8,2 млн грн. Приблизно 83 % випадків незаконного ввезення тютюнових виробів на митну територію України (за кількістю виявлених спроб) зафіксовано на українсько-молдавській, українсько-російській та українсько-білоруській ділянках кордону.

Протягом 2012 р. на кордоні з Республікою Молдова припинено 795 спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (понад 7,5 млн шт. цигарок) на суму 2,4 млн грн. Протягом аналогічного періоду 2011 р. – 1144 спроби (26,6 млн шт.) на суму майже 9,71 млн грн. Упродовж 2012 р. на кордоні з Російською Федерацією припинено 335 спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (майже 2,66 млн шт. цигарок) на суму понад 680 тис. грн. Протягом аналогічного періоду 2011 р. – 309 спроб (понад 5,1 млн шт.) на суму майже 1,6 млн грн. У 2012 р. на кордоні з Республікою Білорусь припинено 217 спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (понад 17,3 млн шт. цигарок) на суму більше 4,8 млн грн.

Протягом аналогічного періоду 2011 р. – 122 спроби незаконного ввезення (майже 3,06 млн шт.) на суму понад 903 тис. грн. На українсько-російській ділянці кордону спостерігається тенденція до збільшення кількості спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (на 8 %), водночас зменшилась кількість вилучених тютюнових виробів (майже у 2 рази) та вартість (більш ніж у 2 рази).

У свою чергу, на українсько-молдавській ділянці кордону спостерігається тенденція до зменшення кількості спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (на 30 %), кількості вилучених тютюнових виробів (у 3,5 рази) та їх вартості (у 4 рази).

Значно збільшилась кількість спроб незаконного переміщення тютюнових виробів на українсько-білоруській ділянці кордону (майже у 2 рази), тенденція до зростання також спостерігається і в кількісних (більш ніж у 5,5 рази) і вартісних (більш ніж у 5 разів) показниках вилучених тютюнових виробів.

Наприкінці 2012 р. почала спостерігатися нова тенденція під час спроб незаконного ввезення тютюнових виробів на митну територію України – незаконне ввезення, в тому числі з метою транзиту, тютюнових виробів, походженням з Європейського Союзу, з поданням митним органам як підстави для переміщення таких товарів документів, які містять неправдиві відомості.

Понад 92 % випадки незаконного вивезення тютюнових виробів з митної території України зафіксовано на українсько-румунській, українсько-польській та українсько-угорській ділянках кордону. Протягом 2012 р. на кордоні з Румунією припинено 807 спроб незаконного вивезення тютюнових виробів (кількість вилучених тютюнових виробів – понад 6,7 млн шт.) на суму більше 2,1 млн грн. Протягом аналогічного періоду 2011 р. – 1934 спроби (кількість вилучених цигарок – 17,8 млн шт.) на суму понад 6,3 млн грн. Упродовж 2012 р. на кордоні з Республікою Польща припинено 844 спроби незаконного вивезення тютюнових виробів (кількість вилучених тютюнових виробів – 11,2 млн шт.) на суму понад 3,8 млн грн. Протягом аналогічного періоду 2011 р. – 867 спроб (кількість вилучених цигарок – 14,9 млн шт.) на суму понад 5,4 млн грн. У 2012 р. на кордоні з Угорщиною припинено 112 спроб незаконного вивезення тютюнових виробів (майже 2,4 млн шт. цигарок) на суму понад 738 тис. грн. Протягом аналогічного періоду 2011 р. – 154 спроби (кількість 3,4 млн шт.) на суму понад 1 млн грн. На українсько-угорській ділянці кордону спостерігається тенденція до зменшення кількості спроб незаконного переміщення тютюнових виробів (на 27 %), а також зменшення кількісних (на 29 %) та вартісних (на 30 %) показників вилучених тютюнових виробів. На українсько-польській ділянці кордону, у свою чергу, спостерігається тенденція до зменшення кількості спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (на 2 %), поряд з цим зменшується кількість вилучених тютюнових виробів (майже на 24 %) та їх вартість (майже на 28 %).

Митними органами протягом 2012 р. на внутрішніх митницях припинено 261 спробу незаконного переміщення тютюнових виробів, вилучено 16,77 млн шт. цигарок. Загальна вартість вилучених тютюнових виробів становила понад 5 млн грн. Зменшення кількості спроб незаконного ввезення тютюнових виробів (майже у 2,5 рази), а також кількості вилучених тютюнових виробів (більше ніж у 2,5 рази) їх вартості (майже у 3 рази) відбулося також на українсько-румунській ділянці кордону. На українсько-словацькій ділянці кордону спостерігається тенденція до зменшення кількості спроб незаконного переміщення тютюнових виробів (на 42 %), а також зменшення кількісних (на 35 %) та вартісних (на 41 %) показників вилучених тютюнових виробів.

Усього впродовж 2012 р. на “морському кордоні” держави припинено 111 спроб незаконного переміщення тютюнових виробів, вилучено 2,85 млн шт. цигарок на загальну суму близько 1,22 млн грн [8].

Практика незаконного переміщення тютюнових виробів уже досить стала, тому правопорушники підходять до цієї “справи” з фантазією. У більшості випадків факти незаконного переміщення тютюну та тютюнових виробів фіксуються у пунктах пропуску (переміщення з приховуванням від митного контролю) або на “зеленому коридорі”.

Аналіз способів незаконного переміщення тютюнових виробів свідчить про актуальність використання правопорушниками традиційних методів приховування від митного контролю (переважна більшість), а саме:

- громадянами особисто на собі;
- в іншому товарі;
- з використанням спеціально виготовлених сховищ;
- у технічних порожнинах транспортних засобів;
- шляхом подання документів, що містять неправдиві дані.

Крім того, залишається популярним для порушників спосіб переміщення тютюнових виробів поза пунктами пропуску.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що ситуація з незаконним переміщенням тютюнових виробів через митний кордон України, дуже складна, оскільки правопорушники постійно удосконалюють способи такого переміщення, а також шукають нові шляхи, що дають можливість переміщувати тютюнові вироби до країн – учасниць Європейського Співтовариства.

Однією з надзвичайно важливих складових у напрямку ефективної ліквідації каналів незаконного переміщення тютюнових виробів є розвиток міжнародної співпраці та взаємодії митних і правоохоронних органів України з компетентними органами іноземних держав, особливо Республік Білорусь, Молдова та Польща. Протидія незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України має стати одним із пріоритетних напрямків діяльності митних органів України та держави в цілому, оскільки така протиправна діяльність завдає значної шкоди як економіці України та Європейського Союзу, так і міжнародному іміджу держави. Подолання цього негативного явища в рамках євроінтеграційних прагнень нашої держави має бути важливим кроком для вступу України до Європейської Спільноти.

З метою покращання якості протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України першочергову увагу митних органів слід приділяти:

- виявленню протиправних зовнішньоекономічних операцій з тютюновими виробами з використанням фіктивних підприємств та заходам протидії таким операціям;
- контролю за експортно-імпортними операціями з тютюновими виробами, що здійснюються резидентами і нерезидентами;
- застосуванню негласних контрольних заходів під час переміщення тютюнових виробів через митний кордон України (ст. 457 МК України);
- зіставленню статистичних даних Державної митної служби України з даними митної служби країни місцезнаходження відправника (одержувача) товарів про походження, кількість, вартість тютюнових виробів експортованих з України та імпортованих у неї;
- налагодженню ефективної взаємодії митних органів з правоохоронними органами.

Ураховуючи зазначене, доцільно внести зміни і доповнення в МК України та відомчі нормативно-правові акти щодо встановлення правових норм, які регламентують порядок взаємодії митних органів з правоохоронними органами в напрямку протидії незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України.

Крім того, для забезпечення правильного та однакового застосування чинного законодавства на зазначеному напрямку роботи митних органів необхідно ініціювати звернення до Верховного суду України щодо узагальнення судової практики та надання відповідних роз’яснень з метою використання у практичній діяльності.

Література

1. Організаційно-правові питання боротьби з контрабандою, предметом якої є тютюнові вироби : навчально-практичний посібник / В. В. Варава, Ш. Б. Давлатов, О. В. Карнаухов, В. В. Ліпінський ; за ред. В. П. Гмирка. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2004. – 88 с.
2. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Ченцова. – К. : Істина, 2010. – 208 с.
3. Митний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон від 13.03.2012 р. № 4495-VI. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>
4. Про ліквідацію Міністерства доходів і зборів [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2014 р. № 67. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>
5. Інформаційна довідка щодо результатів роботи митних органів у напрямку протидії митним правопорушенням упродовж 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minrd.gov.ua>
6. Інформаційна довідка про результати роботи Міндоходів України у напрямку протидії порушенням митного законодавства за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minrd.gov.ua>
7. Інформаційна довідка про результати роботи Міндоходів України у напрямку протидії порушенням митного законодавства за січень–лютий 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minrd.gov.ua>
8. Протидія незаконному переміщенню тютюнових виробів через митний кордон України у 2012 році [Електронний ресурс] : Аналітично-довідковий бюллетень. – Режим доступу : <http://www.minrd.gov.ua>